

KRÓNIKA

FEHÉR FOLTOK

Az *Élet és Irodalom* január végi számában közölte E. Fehér Pál vezércikkét, melyben a Magyarországon kívüli magyar irodalom egyes kérdéseivel foglalkozik.

A laza figyelem, az öntudatlan kritikusi nemtörődomség, a gazdátlanság egyre inkább fehér foltokként tünteti fel a szomszédos országok magyar irodalmát olvasóközönségünk, sőt „bennfenteseink” előtt is — mondja a cikkíró. — Az első generációt még illik ismerni... De ki tud arról, hogy izgalmas, tehetséges fiatal költőnemzedékek jelentkeztek Csehszlovákiában és Romániában, hogy a romániai Lászlóffy Aladárt sokan a legjobb magyarországi színvonalhoz mérik, hogy milyen missziót tölt be az újvidéki Fehér Ferenc és Ács Károly, hogy — minden vitathatósága ellenére — mennyire termékeny gondolatokkal gazdag a jugoszláviai magyar esszéirodalom?

A hazai kritikának is feladata azt a valóság-anyagot, azt a művészi minőséget megmérni és rendszerezni, amelyet az országhatárainkon túli idősebb és ifjabb magyar írók jelentenek. Ezt a leckét addig is tudtuk, legfeljebb nem teljesítettük. Mindez nemcsak irodalmi probléma, hanem gyakorlati intézkedésekre is sarkallhatná azokat, akikre ez tartozik. A megismerés alapvető feltétele ugyanis az, hogy a művek hozzáférhetőek legyenek.

E. Fehér Pál ezek után kifejti, hogy Magyarországon nem propagálják a külföldön megjelenő magyar nyelvű kiadványokat, ezért azt ajánlja, hogy Budapesten egy könyvesbolt elsősorban a Jugoszláviában, Csehszlovákiában és Romániában megjelenő magyar irodalmi műveket árusítsa, ezenkívül ott árulhatnák a „népi demokratikus irodalmak” műveit is. Az *Élet és Irodalom* vezércikkírója szerint Sinkó Ervin esszéinek két kötete nem kapható Budapesten, de miért? Megjegyzi, hogy javaslatai talán vitathatók, de kétségtelennek tartja, hogy lapoknak, kritikuskoknak, könyvterjesztőknek hatékonyabban kellene közreműködniük az általa felvetett probléma megoldásában.

Habár nem tudunk egyetérteni E. Fehér Pál néhány értékelésével, melyeknek cikkében hangot ad, a felvetett probléma, valamint kezdeményezése okvetlenül megérdemli az érdeklődést és támogatást.

MEGRÁZÓ VALLOMÁS A MAGÁNYRÓL

Az elmúlt év végén a belgrádi Prosveta kiadásában megjelent egy könyv, amely a jelek szerint a jugoszláv regényirodalom újabb csúcspontját jelenti. Ranko Marinković *Küklopsz* (Kiklop) című regényéről van szó, melyet a kritika egybehangzó lelkesedéssel fogadott.*

A sok ünneplő írás közül érdemes idéznünk Duško Carnak a *Telegram*ban megjelent kimerítő, alapos tanulmányából.

A regény hőse, Melkior Tresić először Marinkovićnak A mérleg jegyében című elbeszélésében tűnt fel, a regényben pedig kiteljesedett az alakja: saját magát és korát is jelképezi, egyik pillanatban érthető, a következőben pedig már szimbólum rejti, mítosz és legenda szól róla.

A mű Duško Car szerint meglepő újdonság a jugoszláv irodalomban. Urbánus próza, városi regény. Csodálatos jellemek, különböző alakok felvonulása. Mozaik, melynek minden kavicsa megőrizte a maga külön szépségét, de egyúttal szerves része az egésznek.

Ranko Marinković, az utolérhetetlen novellista és egyike a leg-erősebb jugoszláv drámaíróknak, a kritikus szerint legyőzte a regényíró előtt feltornyosuló akadályokat, és kitűnően megszerkesztett egészet alkotott. Az olvasót ebben a regényben minden-nél jobban impresszionálja az egységes szándék és a megvalósítás következetessége. Ragyogó marinkovićí próza ez, írja Duško Car, minden pillanatban felcsillan egy-egy részlete, állandóan érezzük az alkotó sziporkázó szellemét. Ez a próza az aszfalton született és nőtt fel, hősei városi utcákon járnak.

A *Küklopsz* mindenekelőtt megrázó vallomás a magányról — írja Duško Car. Hőse kétségbeejtően egyedül van. Egyedül van a város rohanásában, egyedül barátainak körében, egyedül szeretőjének ágyában is.

Jellemző tulajdonsága ennek a regénynek, hogy mindig újabb és újabb következtetésre, magyarázatra ad alkalmat. Nyelve is sok jelentésű, gazdag, gondolatoktól terhes, árnyalt.

A *Telegram* kritikusa végül megállapítja, hogy Marinković regénye a háború utáni jugoszláv irodalom legjobb, legértékesebb művei közé tartozik.

HÚSZ ÉV LEGJOBB ALKOTÁSAI

A Jugoszláv Írószövetség rendkívüli kongresszusának alkalmával a *Svet* című belgrádi hetilap szerkesztősége körkérdést intézett száz jugoszláv íróhoz, s megkérte őket, válaszoljanak a következő kérdésre: Melyek a háború utáni jugoszláv irodalom legjobb művei? Öt művet kellett választaniuk az íróknak: egy regényt, egy verskötetet, egy novellás kötetet, egy esszégyűjteményt és egy művet, amely szerintük a legjobb háború utáni alkotás, tekintet nélkül műfajára.

Az írók az elmúlt húsz év legjobb jugoszláv irodalmi alkotásává Ivo Andrić *Prokleta avlija* című művét nyilvánították, mely magyar nyelven *Az elátkozott udvar* címmel jelent meg. Utána

* Lapzártakor értesültünk arról, hogy Marinković műve megkapta a legjobb jugoszláv regénynek kijáró NIN-díjat. A regényre egyébként még visszatérünk folyóiratunk hasábjain.

következik Andrić *Híd a Drinán* című műve, majd Vladan Desnica *Élet és halál játéka* (Proljeća Ivana Galeba) című regénye.

A regények között ugyancsak Andrić műve, a *Híd a Drinán* áll az első helyen, utána Mihailo Lalić *Lelejska gora* című regénye következik. Az írók szerint a legjobb verskötet Tin Ujević *Zedan kamen na studencu* című könyve, ezt Stevan Raičković *Tisa* című kötete követi. A legjobb novellás kötetnek az írók Ranko Marinković *Kezek* (Ruke) című könyvét nyilvánították, utána Antonije Isaković *Nagy gyerekek* (Velika deca) című műve következik. Az esszégyűjtemények közül az írók Marko Ristić esszéit tartják legjobbnak, utána pedig Isidora Sekulić *Mir i nemir* című könyvét.

A szerkesztőség az ankét eredményének ürügyén interjút kért Ranko Marinkovićtól, akinek épp mostanában jelent meg első regénye. Marinković ez alkalommal elmondta, hogyan írta a *Küklopszt*:

— Hajnali egy és öt óra között keletkezett. Nem volt ez effektív munka, úgyhogy négy évig írtam a regényt. A *Küklopsz* egyszerű ember, erőszakos, senki nem tehet ellene semmit: se a rendőrség, se a kihágási bíró, se... ez tehát a háború...

A MAGYAR KRITIKA KRITIKÁJA

Három kötet kritika jelent meg nemrég Budapesten a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában: Garai Gábor *Eszköz és eszmélete*, Héra Zoltán *Irodalmi tudósítások* című könyve és Nagy Péter *Rostája*. A könyvekről Faragó Vilmos, az *Élet és Irodalom* kritikusa állandó rovatában írt méltatást. Már bevezetőben megállapítja: „E kötetekből az élő magyar irodalom csaknem teljes és érvényes története bontakozik elő, forrásul a jövő filozofiai és önismeretűl a jelen írói számára.”

Az egyes köteteket vizsgálva Faragó megállapítja, hogy mindhárom kritikus írásainak vannak közös jegyei, többek között az, hogy valódi műbírálókat. Az igazi értékelést azonban épp az jelenti, ami a három kritikust megkülönbözteti.

Különböző elsősorban az érdeklődési körük. Garai Gábor a költészetéről ír, Héra Zoltán sokféle elkalandozik, s Faragó szerint „kötete a mai magyar irodalom vertikális metszeteként hat.” Nagy Péter a hivatásos kritikusok módszerességével vizsgálja a könyveket.

Garai Gábor inkább elemez és méltat, mint bírál, Héra Zoltánnak minden kritikája polemikus ihletésű, Nagy Péter pedig, mint Faragó Vilmos írja, a tárgyszerűen hűvös elemző kritikák mestere.

Ami a kritikusok stílusát illeti, Faragó itt is lényeges különbségeket talál. Garai Gábor mondatai könnyed eleganciával siklanak, Héra írásaiban a polemikus indulat nem talált még eléggé frappáns kifejezési formát, Nagy Péter pedig, habár a tárgyalt írók stílusáról találó ítéleteket mond, alig vet ügyet a magáéra.

Az *Élet és Irodalom* műbírálója végezetül megállapítja: van tehát magyar kritika. Sőt, e kritikának is van, íme, kritikája; remélem, hogy nem jobb és nem rosszabb, mint amilyet a magyar kritikairódom megérdemel — zárja ismertetését Faragó Vilmos.